

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.2(1).2022.02
UDC 371.13:376.545

**ORGANIZATION
OF EDUCATIONAL
WORK WITH GIFTED
STUDENTS
IN PRIMARY SCHOOL
IN THE CONDITIONS
OF IMPLEMENTATION
OF THE CONCEPT
OF THE NEW
UKRAINIAN SCHOOL**

Maryna Komogorova

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department pedagogy and methods of teaching Ukrainian and foreign languages, National Pedagogical Dragomanov University Pirogova str., 9, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-6829-811X>
e-mail: mkomogorova@ukr.net*

Petro Zdorenko

*Teacher of Labor Education, Derevianska gymnasium, Obukhiv City Council of Kyiv Region 17 School st., Dereviana, Obukhiv district, Kyiv region, 08724, Ukraine,
e-mail: pzdorenko@ukr.net*

Abstract. *The modern development of world civilization is characterized by the rapid pace of introduction of new information technologies and globalization processes. The progress of almost all areas of human activity depends on people who have a non-standard perception of the world around them, are extremely active, energetic, able to work and can achieve high results in the chosen field of activity. Thus, the problem of giftedness, creativity, intelligence comes to the fore in public policy, determining the search, education and upbringing of gifted children and youth.*

The problem of identifying, developing and teaching gifted children is of great interest in the pedagogical environment in the implementation of the Concept of the New Ukrainian School. Numerous studies of the development of gifted children emphasize the urgency of this problem in our country and abroad. Particular attention is paid to the formation and development of children's creative abilities from the first steps of their education in primary school. Gifted are junior high school students who, according to experts, due to their outstanding abilities demonstrate high achievements in one or more areas: intellectual, creative or productive thinking, organizational, artistic, sports and more. They have clear criteria for giftedness not yet developed, although most experts agree that advanced development is inherent in gifted children, that is, ahead of their peers in a number of mental parameters. In the cognitive sphere, this is manifested in extreme curiosity, the ability to monitor several processes simultaneously, actively explore the world around us, perceive the connections between phenomena and draw appropriate conclusions, creating alternative systems in the imagination. The authors' experience on the forms and content of educational work with students in order to reveal their creative potential is presented.

The development of the New Ukrainian School, caused by the need to find compliance with modern needs of Ukrainian education to world standards, involves creating conditions to ensure the identification and development of gifted children, the realization of their potential. The New Ukrainian School Concept emphasizes that each child is unique, endowed by nature with unique abilities, talents and opportunities, and the «mission of the new Ukrainian school is to help discover and develop the abilities, talents and abilities of each child» based on personality-oriented model education and the

principle of child-centeredness. The role of the teacher is especially important in the formation of the personality of a gifted child of primary school age, as external influences on the student are carried out during later life. The Professional Standard «Primary Teacher of General Secondary Education», which became the first professional standard in Ukraine approved at the national level, defines «the ability to take into account in creating an educational environment the individual needs of students, including gifted children» one of the leading professional competencies of primary school teachers.

Key words: *primary school students, giftedness, pedagogical activity, work with gifted students, giftedness diagnostics, educational strategies.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.2(1).2022.02
УДК 371.13:376.545

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Комогорова М. І.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
педагогіки та методики навчання
української та іноземних мов,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6829-811X>
e-mail: mkomogorova@ukr.net*

Здоренко П. Г.

*учитель трудового навчання
Дерев'янської гімназії,
Обухівської міської ради Київської області
вул. Шкільна, 17, с. Дерев'яна,
Обухівський район,
Київська область, 08724, Україна
e-mail: pzdorenko@ukr.net*

Анотація. *Сучасний розвиток світової цивілізації характеризується швидкими темпами впровадження нових інформаційних технологій та глобалізаційними процесами. Прогрес практично всіх галузей людської діяльності залежить від людей, які нестандартно сприймають навколишній світ, надзвичайно активні, енергійні, працездатні та можуть досягати високих результатів у обраній сфері діяльності. Отже, проблема обдарованості, творчості, інтелекту виступає на перший план у державній політиці, визначаючи пошук, навчання та виховання обдарованих дітей та молоді.*

Проблема виявлення, розвитку та навчання обдарованих дітей викликає значний інтерес в педагогічному середовищі в умовах реалізації Концепції Нової української школи. Численні дослідження особливостей розвитку обдарованих дітей підкреслюють актуальність цієї проблеми як в нашій країні, так і за її межами. Особлива увага приділяється формуванню та розвитку творчих здібностей дітей саме з перших кроків їх навчання в початковій школі. Обдарованими називають молодших школярів, які, на думку фахівців, завдяки своїм видатним здібностям демонструють високі досягнення в одній або кількох сферах: інтелектуальній,

у сфері творчого чи продуктивного мислення, організаційної, художньої, спортивної тощо. Чіткі критерії обдарованості ще не розроблено, хоча більшість фахівців погоджується з думкою, що випереджаючий розвиток притаманний обдарованим дітям, тобто випереджати своїх однолітків за рядом психічних параметрів. У пізнавальній сфері це проявляється у надзвичайній допитливості, здатності стежити за кількома процесами одночасно, активно досліджувати навколишній світ, сприймати зв'язки між явищами та робити відповідні висновки, створюючи альтернативні системи в уяві. Представлено досвід авторів щодо форм та змісту навчальної роботи з учнями з метою розкриття їх творчого потенціалу.

Розбудова Нової української школи, викликана потребою пошуку відповідності сучасних потреб української освіти світовим стандартам, передбачає створення умов для забезпечення виявлення й розвитку обдарованих дітей, реалізацію їх потенційних можливостей. У Концепції «Нова українська школа» підкреслюється, що кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями, а «місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини» на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти та принципу дитиноцентризму. Особливо важливою є роль учителя в становленні особистості обдарованої дитини молодшого шкільного віку, оскільки зовнішні впливи на учня здійснюються впродовж подальшого життя. У Професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», що став першим професійним стандартом в Україні, затвердженим на національному рівні, визначено «здатність до врахування при створенні освітнього середовища індивідуальних потреб учнів, в тому числі й обдарованих дітей» однією з провідних професійних компетентностей вчителя початкових класів.

Ключові слова: учні початкової школи, обдарованість, педагогічна діяльність, робота з обдарованими учнями, діагностика обдарованості, стратегії освіти.

Вступ та сучасний стан дослідження проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури надає можливість стверджувати, що феномен обдарованої особистості молодшого школяра розглядався вітчизняними та зарубіжними вченими, психологами та вчителями з багатьох аспектів, а саме: психолого-педагогічні умови розвитку обдарованості (Л. Васильченко, О. Ветрова, М. Босенко, А. Грабовський, М. Янковчук); індивідуальна робота з обдарованими дітьми (Н. Волчанова); закордонний досвід роботи з обдарованими дітьми (О. Власенко, Н. Теличко); освітні технології в роботі з обдарованими дітьми (О. Матвієнко, О. Пехота) та інші. Дослідники займалися вивченням особливостей роботи з обдарованими учнями, вивчали як саме виокремити обдарованих дітей серед інших, пропонували різні шляхи роботи із молодшими школярами. Ступінь розробленості теми становлять положення і висновки теорій та концепцій щодо виділення сфер та видів обдарованості (С. Гончаренко, М. Гнатко, Г. Горелова, В. Слуцький, В. Степанов та інші); питань виявлення і розвитку обдарованості учнів (І. Аверина, Ю. Бабанський, В. Горський, В. Кірієнко, В. Крутецький, О. Кульчицька, Н. Садовська, Б. Теплов та інші).

Мета та завдання дослідження полягає в обґрунтуванні значущості вивчення форм навчальної роботи з обдарованими учнями в початковій школі в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

Методи, які використовувались у дослідженні проблематики: філософська методологія, зокрема основні положення теорії пізнання; загальнонаукова методологія, зокрема основні положення системного підходу, як методологічного способу пізнання педагогічних фактів, явищ, процесів; положення синергетики, в контексті яких організацію навчання обдарованих учнів проаналізовано як педагогічну систему з її чинниками і суб'єктами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обдарованість – це сукупність здібностей, які дозволяють особистості досягати значних результатів в одному або кількох видах діяльності та приносити користь суспільству. Щодо феномену обдарованості дитини існують дві протилежні точки зору. Відповідно до соціальної концепції визнається, що більшість дітей від народження однаково наділені розумом і різниця в рівні розвитку їх здібностей обумовлена різницею умов життя (Дж. Локк, К. А. Гельвецій, В. Ефрімсон) [11]. Друга – теорія генетичної спадковості, згідно з якою обдарованість – це вроджене, досить рідкісне явище, успадковане від батьків і навіть через покоління (Ф. Гальтон, Р. Штернберг).

Педагогічна енциклопедія визначає дитячу обдарованість як «високий рівень розвитку здібностей, що дозволяють індивіду досягати певних успіхів у різних областях діяльності». «Обдаровані діти – діти, які рано виявляють здібності та схильності до того чи іншого виду діяльності» [6]. Саме на базі цього визначення через ключові поняття здібності, досягнення і ключовий процес діяльності, сформульовано більшість понять дитячої обдарованості сучасними авторами, наприклад наступні: «Обдарованість – своєрідне поєднання здібностей у людини, єдність, яке вони складають в своїй взаємодії, що приводить до високих досягнень» [4].

Обдарованість – індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності [13]. У педагогіці виділяють кілька типів обдарованості. Так, науковець І. Ксьонзович виокремлює такі:

- 1) *раціонально-мислительний* – необхідний вченим, політикам, економістам;
- 2) *образно-художній* – необхідний дизайнерам, конструкторам, художникам, письменникам;
- 3) *раціонально-образний* – необхідний історикам, філософам, учителям;
- 4) *емоційно-почуттєвий* – необхідний режисерам, літераторам [14].

В той же самий час дослідник Ю. Гільбурх [15] виділяє загальну (розумову) і спеціальну (художню, соціальну, спортивну) обдарованість. На думку вченого, обдаровані діти мають такі особливості [16]:

- добре розвинуті пам'ять та абстрактне мислення;
- постійно активні; ставлять високі вимоги до себе;
- наполегливі у досягненні результатів;
- численним вмінням (класифікувати, аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати, планувати, робити висновки);
- здатності краще за інших працювати самостійно.

Такі учні мають багату фантазію, критично оцінюють навколишній світ, дійсність, прагнуть збагнути сутність речей, явищ. Вони ставлять багато запитань, на уроках їм цікаво тоді, коли використовується дослідницький метод; мають великий словниковий активний і пасивний запас; із задоволенням виконують складні та довготривалі завдання; вміють швидко виділяти найважливішу інформацію; вони краще за ровесників можуть пояснити взаємозв'язок між явищами та сутністю, їм притаманне індуктивне і дедуктивне мислення, швидко здійснюють логічні операції; ставлять для себе складні завдання, виконання яких потребує багато часу; мають почуття гумору і добре здоров'я, хоча іноді буває і навпаки; їм властиве перебільшене почуття страху, емоційна залежність, емоційна незбалансованість у порівнянні з однолітками. За М. Лейтесом виділяють три категорії обдарованих дітей [9]:

1. Учні з раннім розвитком розумової діяльності. Це учні, у яких при звичайному рівні інтелекту спостерігають особливе тяжіння до одного предмета (науки,

техніки). Починаючи з середніх класів, захоплюються математикою, біологією, фізикою, літературою. Уроки з інших предметів, як правило, їх не цікавлять.

2. Учні з прискореним розумовим розвитком. Ця категорія дітей, які за однакових умов з іншими учнями відрізняються високим рівнем інтелекту. Особливо такі діти помітні в молодшому шкільному віці. Прискорений розумовий розвиток завжди пов'язаний з розумовою активністю та пізнавальними потребами.

3. Учні з окремими ознаками нестандартних здібностей. Такі учні не випереджають ровесників у загальному розвитку інтелекту, не мають яскравих успіхів з того чи іншого предмета, однак відрізняються особливими якостями окремих психологічних процесів (надзвичайна пам'ять на певні об'єкти, багата уява, особлива здатність до спостереження). Серед таких учнів є велика кількість осіб, що мають конкретні характерні особливості: впертість, незалежність, недостатня контактність. Залежно від ознак обдарованих дітей найбільш вираженими сферами обдарованості є:

Інтелектуальна сфера. Обдарована дитина відрізняється гарною пам'яттю, своїм мисленням, допитливістю, добре вміє розв'язувати задачі, викладає свої думки послідовно, логічно і правильно може мати здібності до практичного застосування своїх знань.

Сфера академічних досягнень Це можуть бути успіхи дитини з таких навчальних предметів: літературного читання, математики, природознавства та інших дисциплін.

Творчість (креативність) Така дитина дуже допитлива, виявляє оригінальність своїх думок, висуває цікаві ідеї.

Спілкування. Учень добре пристосовується до будь-якої ситуації, легко може спілкуватись з дорослими та дітьми, виявляє лідерські якості в іграх та заняттях, ініціативний та відповідальний за власні вчинки.

Сфера художньої діяльності Дитина виявляє значний інтерес до візуальної інформації, захоплюється художніми заняттями, її роботи відрізняються оригінальністю. Виявляє інтерес до музики, легко відтворює мелодію, із задоволенням співає та намагається створювати музику самостійно.

Рухова сфера. Точна і тонка моторика, чітка зорово-моторна координація, широкий діапазон рухів, добре володіє тілом, високий рівень розвитку основних рухових навичок [38, с. 57-63].

Отже, обдарованість – це система, що розвивається протягом життя людини, визначає можливість досягнення людиною вищих (незвичайних) результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими [23, с. 5-12]. Обдарованість, іноді, важко відрізнити від навченості, яка є результатом підвищеної уваги батьків та педагогів до розвитку дитини.

Роботу з обдарованими учнями слід починати з діагностики обдарованості. Спостереження за школярами проводиться під час урочної та позаурочної діяльності. Серед багатьох класифікацій типів обдарованості учнів загальноосвітніх шкіл України в сучасній практичній психології є найбільш популярною американська класифікація, за якою виділяються академічний, інтелектуальний, психомоторний, соціальний, творчий та художній типи обдарованості [12].

Таблиця 1

**Основні етапи організації роботи з обдарованими учнями
в початковій школі**

Етапи	Зміст роботи
Синтез первинної інформації про особливі високі успіхи молодших школярів у різних видах навчальної та позакласної діяльності	Збір та аналіз інформації відбувається на початку навчального процесу в початковій школі засобами бесід та анкетування батьків
Відбувається оцінка творчого потенціалу та особливостей кожного молодшого школяра	На цьому етапі вчитель застосовує методи аналізу, спостереження, тестування проявів творчої діяльності кожного учня початкової школи
Формування інформаційної бази даних про особливості та види обдарувань учнів початкової школи	За часи навчання в початковій школі вчителем укладається повна характеристика здібностей учнів, прогноуються можливі напрямки їх розвитку в молодших школярів
Розроблення стратегії формування та поглиблення здібностей молодших школярів	Для розвитку здібностей учнів початкової школи застосовується низка методичних прийомів і форм навчальної та позакласної роботи

На особливу увагу заслуговує індивідуальна програма роботи з обдарованими дітьми «Сходинки успіху» в закладах загальної середньої освіти. Ця програма – «Сходинки успіху» спрямована на створення певних умов для:

- виявлення і розвитку творчих здібностей дітей,
- активізації пізнавального інтересу,
- формування ключових компетентностей,
- реалізації здібностей дітей.

Дана програма орієнтована на дітей молодшого шкільного віку (7-10 років) і містить наступні напрямки:

- робота за планом індивідуального навчання;
- включення учнів у дослідницьку діяльність за інтересами;
- позакласні заходи, спрямовані на активізацію учнів у навчальній діяльності;
- створення загально активної школи.

Класно-урочна діяльність містить такі форми роботи з обдарованими молодшими школярами: робота за індивідуальними планами; інформаційно-комунікативні технології (ІКТ); інтерактивне навчання: робота в парах, робота в групах, гра у співпраці; багаторівневі завдання; творчі завдання [8, с. 30-32].

Коротка характеристика деяких нових форм та методів роботи з обдарованими дітьми представлена в роботах дослідниці М. Чумакової [14, с. 53-56]. Найпоширеніші з них мотиваційні технології: технологія проблемного навчання, технологія повного засвоєння, технологія ігрового навчання, технологія проектного навчання та інші. Поділяємо думку науковців В. Ушмарової та О. Каданер, які в своєму дослідженні визначають послідовні рівні роботи з обдарованими учнями, а саме:

1. Діагностичний (здійснюється первинна діагностика, яка є лише початковим етапом роботи з обдарованими учнями, що надалі визначає вибір стратегій, моделей, технологій, форм і методів навчання й виховання обдарованих дітей).

2. Формувальний (стимулювання обдарованих дітей втілюється в навчальних планах, програмах, методах і формах роботи, спрямованих на створення середовища для самореалізації).

3. Аналітико-корекційний (здійснення аналізу процесу і результатів роботи з обдарованими дітьми та внесення необхідних коректив з метою підвищення її ефективності).

Доведено, що навчання обдарованих учнів початкової школи в умовах реалізації Концепції Нової української школи має здійснюватися на засадах диференційованого підходу шляхом якісної перебудови і збагачення змісту освіти з використанням технологій індивідуалізованого навчання та пошукових, дослідницьких методів, оскільки це дозволить максимально врахувати пізнавальні й особистісні особливості та потреби обдарованих дітей.

Висновки і перспективи подальших досліджень Таким чином, у ході нашого дослідження особливостей обдарованих учнів як ми можемо підсумувати наступне: робота з обдарованими учнями повинна бути цілеспрямованою, контрольованою, системною; має здійснюватися цілісно, охоплювати всі види освітньої діяльності; до неї мають бути залучені практично всі вчителі.

Обдарованість – це комплексне цілісне утворення, в якому однозначно пов'язані пізнавальна, емоційна, волева, мотиваційна, психофізіологічна та інші сфери особистості учня. Педагогічна взаємодія з різнорідними групами обдарованих учнів – це особлива форма спілкування між учасниками освітнього процесу, педагогами та учнями, яка базується на толерантній моделі взаємної довіри; визнання індивідуальності та неповторності кожного, свободи вибору; взаємоповага, взаємодопомога та співпереживання; взаємозбагачення їх емоційної, інтелектуальної, комунікативної та культурної сфер діяльності; спрямованих на їх координацію, регулювання та гармонізацію; співпрацю та партнерство в сучасному інноваційному освітньому просторі.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розробка навчальних завдань для індивідуальної та групової роботи учнів з метою розвитку творчих здібностей особистості в умовах подальшої імплементації положень Концепції Нової української школи в освітнє середовище початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Босенко М. І. Психолого-педагогічні умови розвитку обдарованості. *Шкільний світ*. № 24. 2001. С. 9-10.
2. Васильченко Л. І. Психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 4(57). С. 32-39.
3. Ветрова О. Д. Сучасні методи і форми роботи з обдарованими дітьми. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 3. С. 73-75.
4. Власенко О. З. Закордонний досвід роботи з обдарованими дітьми. *Директор школи*. 2014. № 20. С. 6-10.
5. Волчанова Н. Індивідуальна робота з обдарованими дітьми. *Рідна школа*. 2000. № 6. С. 77-79.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009714>
7. Грабовський А. Види дитячої обдарованості. *Обдарована дитина*. 2004. № 1. С. 38-46.
8. Концепція «Нова українська школа» (Conception «New Ukrainian school») (2016). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016/konczepczyia.html>.

9. Корнієнко І. Обдаровані діти : особливості, пошук супровід розвитку. *Педагогічна думка*. 2007. № 3. С. 30-32.
10. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів : теорія і технологія. Київ : ВД «Стилос», 2006. С. 60-72.
11. Пехота О. М. Освітні технології : навчально-методичний посібник. Київ : А.С.К. 2001. 256 с.
12. Обдаровані діти. Форми, методи, робота з обдарованими дітьми. Творча майстерня психолога Пузиревич Катерини. 2019. URL: <http://novosvit.pp.ua/fenomen-osobystisnoji-obdarovanosti/>
13. Теличко Н. В. Американський досвід роботи з обдарованими дітьми можна використати в Україні. *Обдарована дитина*. 2005. № 10. С. 26-35; 47.
14. Організація роботи з обдарованими дітьми в початковій школі. 2017. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1553-obdarovan-dti-u-pochatkovy-shkol-viyavlennya-ta-etapi-roboti>
15. Чумакова М. В. Академічна обдарованість та методи її діагностики. *Обдарована дитина*. № 2. 2002. С. 53-56.
16. Янковчук М. М. Психологічна організація індивідуальної освіти та виховання обдарованих дітей. *Практична психологія та соціальна робота*. 2009. № 4. С. 68-71.

REFERENCES:

1. Bosenko, M. I. (2001). Psykholoho-pedahohichni umovy rozvytku obdarovanosti [Psychological and pedagogical conditions for the development of talent]. *Shkilnyi svit – School world*, 24, 9-10 [in Ukrainian].
2. Vasilchenko, L. I. (2007). Psykholoho-pedahohichni osoblyvosti obdarovanykh ditei [Psychological and pedagogical features of gifted children]. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and psychology*, 4 (57), 32-39 [in Ukrainian].
3. Vetrova, O. D. (2012). Suchasni metody i formy roboty z obdarovanymy ditmy [Modern methods and forms of work with gifted children]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky – Scientific notes of NDU named after M. Gogol. Psychological and pedagogical sciences*, 3, 73-75 [in Ukrainian].
4. Vlasenko, O. Z. (2014). Zakordonnyi dosvid roboty z obdarovanymy ditm [Foreign experience of working with gifted children]. *Dyktor shkoly – School Director*, 20, 6-10 [in Ukrainian].
5. Volchanova, N. (2000). Indyvidualna robota z obdarovanymy ditmy [Individual work with gifted children]. *Ridna shkola – Native school*, 6, 77-79 [in Ukrainian].
6. Goncharenko, S. V. (1997). Ukrainskyi pedahohichni slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009714> [in Ukrainian].
7. Grabovsky, A. (2004). Vydyytiachoi obdarovanosti [Types of children's talents]. *Obdarovana dytyna – A gifted child*, 1, 38-46 [in Ukrainian].
8. Conception «New Ukrainian school» (2016). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016/konczepczya.html>.
9. Kornienko, I. (2007). Obdarovani dity : osoblyvosti, poshuk suprovid rozvytku [Gifted children : features, search for development support]. *Pedahohichna dumka – Pedagogical thought*. № 3, 30-32 [in Ukrainian].
10. Matvienko, O. V. (2006). Vykhovannia molodshykh shkoliariv : teoriia i tekhnolohiia [Education of junior schoolchildren : theory and technology]. Kyiv : VD «Stylos» [in Ukrainian].
11. Piekhota, O. M. (2001). Osvitni tekhnolohii : navchalno-metodychnyi posibnyk [Infantry OM Educational technologies : training manual]. Kyiv : A.S.K. [in Ukrainian].
12. Obdarovani dity. Formy, metody, robota z obdarovanymy ditmy. Tvorcha maisternia psykholoha Puzyrevych Kateryny [Gifted children. Forms, methods, work with gifted children.

Creative workshop of psychologist Kateryna Puzyrevich]. (2019). URL: <http://novosvit.pp.ua/fenomen-osobystisnoji-obdarovanosti/> [in Ukrainian].

13. Telychko, N. V. (2005.). Amerykanskyi dosvid roboty z obdarovanyimi ditmy mozhna vykorystaty v Ukraini [American experience in working with gifted children can be used in Ukraine]. *Obdarovana dytyna – A gifted child*, 10, 26-35; 47 [in Ukrainian].

14. Orhanizatsiia roboty z obdarovanyimi ditmy v pochatkovii shkoli [Organization of work with gifted children in primary school]. (2017). URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1553-obdarovan-dti-u-pochatkovy-shkol-viyavlennya-ta-etapi-roboti> [in Ukrainian].

15. Chumakova, M. V. (2002). Akademichna obdarovanist ta metody yii diahnozyky [Academic talent and methods of its diagnosis]. *Obdarovana dytyna – A gifted child*, 2, 53-56 [in Ukrainian].

16. Yankovchuk, M. M. (2009). Psykholohichna orhanizatsiia individualnoi osvity ta vykhovannia obdarovanykh ditei [Psychological organization of individual education and upbringing of gifted children]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota – Practical Psychology and Social Work*, 4, 68-71 [in Ukrainian].